

The Examination of Perception of Leisure Boredom and Bullying Status of Students of Secondary Education by Comparison¹

Feride ÇELEBİ

Ministry of Education

Yrd. Doç. Dr. Ramin ALİYEV

Hasan Kalyoncu University, Faculty of Education

Abstract

The study was conducted with the aim to investigate the relationship between exposure to bullying, committing bullying and recreational time perceptions of adolescents who study at different types of schools. The "Personal Information Form" prepared by the researcher and "Leisure Boredom Scale" developed by Iso-Ahola and Weissinger (1990) and adapted to Turkish by Soylu and Siyez and "Peer Bullying Scale- Adolescent Form" developed by Ayas and Pişkin were used as a data collection tool. Population of the study consist of 1062 students studying in different high school types in Batman province. In the analysis, it is seen that student ratio in the not interfered group is higher than student groups in all other groups. In terms of the largeness of the ratios, not interfered group is respectively followed by victim, bully-victim and bully groups. Ratio of students which interfere to bullying in any group (bully, victim, bully-victim) is (19.9%), and the ratio of students in `not interfered` group is (80.1%). While ¼ of the sample joins bully acts, ¾ does not. As a result, it is seen that students in the bully group have the highest average in scores taken in the sub-dimensions of free-time boredom scale and all of the scales.

Keywords: Peer Bullying, Bullying, Leisure Boredom, Students of Secondary Education.

Inönü University
Journal of the Faculty of Education
Vol 18, No 1, 2017
pp. 248-264
DOI: 10.17679/inuefd.306629

Received : 26.02.2016
Revision1 : 28.02.2017
Accepted : 31.03.2017

Suggested Citation

Çelebi, F & Aliyev, R. (2017). The Examination of Perception of Leisure Boredom and Bullying Status of Students of Secondary Education by Comparison, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 18(1), 248-264. DOI: 10.17679/inuefd.306629

¹ This study was produced from the first author's master dissertation.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Today, we have witnessed to the bullying that has been experienced in every sphere of the society. While the schools are seen as the most reliable places where the students can spend their times compared to other social spheres, some undesired events that have been happened at schools recently have affected the reliability of schools in a negative way. Bullying is an offensive behavior type which results in one or several students disturbing students weaker than them constantly and intentionally and in which the victim is unable to protect themselves (Pişkin, 2002). According to Pişkin (2002), school bullying can be "physical" such as kicking, slapping, pushing, pulling, "verbal" such as annoying, making fun of, ridiculing, angering, unwanted nicknaming, humiliation, "indirect" such as gossiping and spreading rumors, isolating from friend groups and "behavioral" such as forcefully taking money and items, threatening to do so, damaging to items.

These undesired events, that have happened at schools, have caused the students get negative thoughts and feelings against the school and even take a dislike to school and be estranged from it. One of the important reasons of these negative events is bullying. Plurifying the school environment from bullying will be effective for understanding the schools as a reliable and pleasing place for students (Ayas and Horzum, 2011: 622). Peer bullying is a significant problem against the schools that have become reliable institutions and social securities of the students (Işık, 2009, 28).

If the students cannot make use of their leisure times, this situation can cause that students to get negative thoughts, to go to the coffeehouses, to gamble, to have harmful friendships, to use alcohol and drug, mental and physical disorders and to get involved in crime (Seçgin, 1996: 3).

To grow up a healthy society, we need the schools where have millions of students with education integrity. Education that have been given in the schools plays an important role as well as the extracurricular activities for students who have lived especially the most active period of themselves to make use of their leisure times in a positive way, to use their energy in positive activities or to let off steam, to increase their knowledge and skills by protecting from bad habits (Yetiş 2008: 8).

A study that has been conducted by Büküşoğlu and Bayturan (2005) shows that if there is not any places where teenagers can make use of their leisure times, their interests can change into the environments where their mental and physical developments will be affected in a negative way. According to the datum, the number of children and teenagers, who use the drug and other harmful substances as a result of being in a bad environment or wrong friendships, have been increasing in every year. In a study that have been conducted by Yaman and Peker (2012) with the high school students, it has been determined that the reasons of cyber bullying of students have included boredom. According to a study that have been conducted by Vatan, Ocakoğlu and İrgil (2009) with university students, among the first reasons of starting to smoke has included boredom/stress. According to the boredom leisure time theory (Iso-Ahola and Crowley, 1991; Iso-Ahola and Weissinger, 1987; Orcutt, 1984), not providing the requirement of the seeking of the warning, excitement and challenging have caused the adolescences get their interests to the behaviours aimed at crime such as alcohol and substance usage, joining the gang and fighting. When the literature has been searched about the leisure time, researchers have founded that if the adolescences can not make use of their leisure times in an efficient way, they will resort to the bullying, have wrong friendships and use harmful substances (Iso-Ahola and Crowley, 1991; Iso-Ahola and Weissinger, 1987; Orcutt, 1984; Büküşoğlu and Bayturan, 2005; Vatan, Ocakoğlu and İrgil, 2009; Yaman and Peker, 2012). However, a research that examines the relationship between the leisure time and bullying has not been encountered yet. In this study, whether there is a relationship between the leisure time boredom levels of secondary education students and peer bullying groups distribution has been analyzed.

When the factors related to the bullying has been examined, it is seen that many factors can affect the bullying. In this study, gender, school type, class level, educational status of the mother and father, monthly income of the family and if the student works in another job except of being a student have been searched. In addition, the examination of the relationship between the leisure time boredom scores and

leisure time boredom levels of the students according to the peer bullying groups distribution has been aimed.

Purpose

Purpose of this study is to investigate the relationship between the sense of recreation and bullying levels of teenagers studying in different high schools.

Method

This study is a study which has the screening modal based upon the examination of the effects of the being exposed to bullying, application level of bullying and understanding of the making use of leisure time levels. In the general screening modal, the whole universe or a group, example or sample that have been taken from the universe have been screening to reach a general decision about the universe in an universe composed with many components (Karasar, 2012: 77, 79).

Findings

According to the peer bullying groups, it has been seen that students who are not in the group of peer bullying, respectively followed by victim, bully-victim and bully group.

In comparison to leisure time boredom scores with peer bullying groups, students at the bullying group has the highest average of the scores that have been taken from the whole scale and leisure time boredom sub-dimensions.

Discussion & Conclusion

The students who are in bully, victim and bully-victim groups constitute %19.9 of the sample. As a result of this study, it is a considerable amount that the victim student rate is 11.9%. If we include the victim students in the bully-victim student group in this rate, it will increase to (%17.8). Considering this rate in terms the adolescences, bullying attitudes that the adolescents are exposed to may affect their personel development.

When examining the scores of students taken from the Leisure Time Boredom Scale, the scores are at the level of 2.64 (Neutral). According to this situation it can be said that leisure time boredom of the students is medium.

When examining the peer bullying scores of the students who have an extra job except of being student or not, it has been determined that the rate of the students in the bully group who have an extra job is higher than the students who have not an extra job. While peer bullying groups are differ from the students who have an extra job or not, the monthly income of the family is not differ from them importantly.

Ortaöğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Can Sıkıntısı Algılarının Ve Zorbalık Durumlarının Karşılaştırılarak İncelenmesi²

Feride ÇELEBİ

MEB, Öğretmen

Yrd. Doç. Dr. Ramin ALİYEV

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Öz

Araştırma, farklı lise türlerinde öğrenim gören ergenlerin, zorbalığa maruz kalma, zorbalık yapma ve boş zaman değerlendirme alguları arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu", Iso-Ahola ve Weissinger (1990) tarafından geliştirilen, Soylu ve Siyez (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Boş Zaman Can Sıkıntısı Ölçeği" ve Ayas ve Pişkin (2007) tarafından geliştirilen "Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği-Ergen Formu" kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın örneklemini Batman'da farklı lise türlerinde öğrenim gören 1062 öğrenciden oluşmaktadır. Analizlerde, karışmayan gruptaki öğrenci oranının diğer tüm gruptaki öğrenci gruplarından daha fazla olduğu görülmektedir. Oranların büyüklüğü açısından karışmayan grubu sırasıyla kurban, zorba-kurban ve zorba grupları izlemektedir. Herhangi bir grupta (zorba, kurban, zorba-kurban) zorbalık olaylarına karışan öğrencilerin oranı (% 19.9), "karışmayan" gruptaki öğrencilerin oranı ise (% 80.1) dir. Örneklemin 1/4'ü zorba davranışlara katılırken 3/4'ü katılmamaktadır. Sonuç olarak boş zaman can sıkıntısı ölçeğinin alt boyutlarında ve tüm ölçekten alınan puanlarda en yüksek ortalamaya zorba grubundaki öğrencilerin sahip olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akran Zorbalığı, Zorbalık, Boş Zaman Can Sıkıntısı, Ortaöğretim Öğrencileri.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 18, Sayı 1, 2017
ss. 248-264
DOI: 10.17679/inuefd.306629

Gönderim Tarihi : 26.02.2016
1. Düzeltme : 28.02.2017
Kabul Tarihi : 31.03.2017

Önerilen Atıf

Çelebi, F ve Aliyev, R. (2017). Ortaöğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Can Sıkıntısı Algılarının ve Zorbalık Durumlarının Karşılaştırılarak İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 248-264. DOI: 10.17679/inuefd.306629

² Bu çalışma, birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Günümüzde zorbalığın toplumun her alanında yaşandığına şahit olmaktayız. Diğer toplumsal alanlara nazaran okullar, öğrenciler için zamanlarını geçirebileceği en güvenilir yer olarak görülürken, özellikle son zamanlarda okullarda yaşanan bazı istenmeyen olaylar, okulların güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Zorbalık; bir veya birden çok öğrencinin, kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür (Pişkin, 2002). Pişkin'e (2002) göre okul zorbalığı; tekme atma, tokat vurma, itme, çekme gibi "fiziksel", sataşma; alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoşla gitmeyen isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme gibi "sözel"; dedikodu ve söylenti çıkarıp yayma, arkadaş grubundan dışlayarak yalnızlığa terk etme gibi "dolaylı"; para ve eşyalarını zorla alma, almakla tehdit etme, eşyalarına zarar verme gibi "davranışsal" olarak ortaya çıkabilir.

Okullarda meydana gelen bu istenmeyen olaylar, öğrencilerin okula karşı olumsuz duygu ve düşünceler geliştirmesine ve hatta okuldan soğuyup, uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz olayların önemlilerinden biri de zorbalıktır. Okul ortamının zorbalıktan olabildiğince arınmış olması, okulun öğrenciler için güvenli ve mutluluk verici bir yer olarak algılanmasında etkili olabilecektir (Ayas ve Horzum, 2011: 622). Akran zorbalığı, okulların daha güvenli birer kurum olmalarının ve öğrencilerin toplumsal güvenliklerinin önünde oldukça önemli bir sorundur (Işık, 2009, 28).

Ülkemizde son yıllarda zorbalık olaylarında ciddi bir artış olduğu, gerek basın yayın organlarıyla gerek yapılan araştırmalar (Yurtal ve Cenkseven, 2006; Pişkin ve Ayas, 2008; Genç ve Aksu, 2010; Alikışıfoğlu ve arkadaşları, 2007; Kavşut, 2009; Koç, 2006) sonucunda görülmektedir. Ülkemizde bu sorun daha çok büyümeden gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Zorbalığı niteleyen davranışların birden fazla farklı türü bulunmaktadır. Zorbaca davranış, doğrudan ya da dolaylı olarak ve fiziksel ya da sözel biçimde ortaya çıkabilmektedir (Sanders, 2004). Fiziksel zorbalıkta vurmak, tekmelemek, tükürmek gibi, sözel zorbalıkta da isim takmak, alay etmek gibi zorbaca davranışlar bulunmaktadır. Lee'ye göre ise (2005) fiziksel ve sözel zorbalığın yanı sıra üçüncü bir kategoride de bir veya birden çok öğrenciyi görmezden gelerek, dışlayarak veya yabancılaştırarak gruptan dışlamayı içeren sosyal zorbalık türü de bulunmaktadır.

Zorbalık geniş, kapsamlı ve çok boyutlu bir problemdir (Selekman, 2006). Zorbacıya maruz kalan ve zorbalığı uygulayan bireyleri anlık olarak etkilememektedir. Zorbalık bireyin tüm hayatını etkilemektedir. Çünkü kişilik gelişiminin en önemli adımları çocukluk ve gençlik dönemlerinde atılmaktadır. Zorbalığın önlenmesi için ailelerin, öğretmenlerin, okul rehberlik servisinin ve okul idarecilerinin işbirliği yaparak zorbalığın önüne geçmeleri gerekmektedir. Ayrıca, yetişkinlerin denetimlerinin eksik olduğu okullarda, zorbalık olayları daha fazla ortaya çıkmaktadır (APA, 2009).

Sağlıklı bir toplum yetiştirebilmenin yolu ise eğitim bütünlüğü içerisinde milyonlarca öğrenciyi bünyesinde barındıran okullarımızdır. Özellikle okul çağında, en hareketli dönemini yaşayan öğrenciler boş zamanlarını olumlu bir şekilde geçirmelerinde, enerjilerini olumlu faaliyetlere kullanmalarında ya da streslerini atmalarında, kötü alışkanlıklardan korunup bilgi ve beceri yeteneklerini artırmalarında okullarda verilen eğitimin yanı sıra ders dışı etkinlikler de önemli bir rol oynar (Yetiş, 2008: 8). Ancak katılan etkinliğin yoğunluğu ve bu etkinliğe yüklenen anlam düşükse veya beklenen seviyenin altında ise can sıkıntısı ortaya çıkmaktadır (Iso-Ahola ve Weissinger, 1990, Akt. Soylu ve Siyez 2014:83).

Boş zaman; bireyin çalışma/iş saatleri dışında; uykuda geçen, işe gidip gelme ve de zaruri gereksinimleri için (vücut temizliği yapmak, yemek yemek gibi) harcadığı zamanın dışında kalan ve bireyin istediği gibi kullanabileceği zamandır (Abadan, 1961:3). Tezcan (1982) ise boş zamanı, bireyin hem kendisi, hem de başkaları için bütün zorluklarından kurtulduğu ve kendi isteğiyle seçeceği bir etkinlikle uğraşacağı zaman olarak ifade edilmektedir.

Boş zaman değerlendirmesi zengin bir yaşantı elde etme yolu, bir deneyim biçimi, bir eğitim olanağı ve duyguların boşalmasını sağlayan bir yoldur ve birey bu sayede kendini ifade etme ve kişiliğini geliştirme

olanağı bulur (Gökmen ve diğerleri, 1985). Boş zamanı etkili bir biçimde değerlendirme alışkanlığı, daha çok, çocukluk ve gençlik dönemlerinde edinilebilmektedir. Bu açıdan, boş zamanı etkili bir biçimde değerlendirme alışkanlığının kazanılmasında okulun önemli bir sorumluluğu vardır (Bakırcıoğlu, 1994). Okullarda öğrenciler sosyal faaliyetlere yönlendirilmelidir. Okul çıkışları ve hafta sonları çeşitli kurslar açılarak öğrencilerin enerjilerinin faydalı faaliyetlere vermeleri sağlanmalıdır. Gedik (1985)'e göre, boş zamanların değerlendirilmesinin psikolojik açıdan çeşitli yararları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir; birey boş zamanlarını olumlu olacak şekilde değerlendirmekle fiziksel, zihinsel ve toplumsal faktörlerin bütünleşmesinden doğan bir kişilik kazanır; boş zamanların değerlendirilmesinin dürüst bir karakter oluşumuna da etkisi vardır. Bireylerin dürüst, hoşgörülü, kibar ve anlayışlı olmalarına katkıda bulunur. Saldırganlık eğilimlerinin azalması ve cinsel gerginliklerin giderilmesi boş zamanların uygun etkinliklerle değerlendirilmesi aracılığıyla sağlanabilir. Boş zaman etkinlikleri sayesinde, kişi kendisini yalnız hissetmez, bir gruba, takıma veya organizasyona katılarak yalnızlığını giderebilir. Birey bu etkinliklere katılarak dışa dönük bir kişilik geliştirme olanağı bulur.

Atmaca (1997), psikolojik açıdan bakıldığında, değerlendirilmeyen boş zamanların bireyde sıkıntı yarattığını ileri sürmekte, bu sıkıntının da bireylerin olumsuz, zararlı arkadaş grupları içine girmesine, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına, ruhsal bozukluklara, hastalıklara ve türlü suçlara neden olduğundan söz etmektedir. Oysa bu zaman dilimini kütüphanelerde geçiren bireyler; öncelikle ruhsal bozukluklara itilmekten alıkonulmakta; bilgilenerek toplum içinde mutlu kılınmakta; aile yaşamında, iş yerinde daha mutlu, daha başarılı ve verimli olması sağlanmakta; yine bilgilenmeleri sayesinde, duygu, düşünce ve davranışlarında olumlu yönde gelişmeler meydana gelmekte; bu sayede bireyler toplum yaşamında sorun olmaktan kurtularak topluma mutluluk vermekte ve ruh sağlıklarını da perçinlemiş olmaktadır (Atmaca, 1997). Seçgin (1996) de öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirememeleri, olumsuz düşüncelere kapılmalarına, kahvehaneye gitmelerine, kumar oynamalarına, zararlı arkadaş grupları edinmelerine, alkol ve uyuşturucu kullanmalarına, ruhsal ve bedensel bozukluklara ve birçok suça alet olmalarına neden olabilir.

Büküşoğlu ve Bayturan (2005) tarafından yapılan araştırmada gençlerin boş zamanlarını değerlendirecek yerlerin olmaması onların ruhsal ve bedensel gelişmelerini olumsuz yönde etkileyebilecek ortamlara kaymasına yol açabilir. Kötü ortamda bulunmaları veya yanlış arkadaşlıklar kurmaları sonucunda uyuşturucu ve diğer zararlı maddeleri kullanan, şiddete eğilim duyan, çocuk ve gençlerin sayısı verilere göre her yıl artmaktadır. Yaman ve Peker (2012) tarafından lise öğrencileriyle yapılan bir araştırmada da öğrencilerin siber zorbalık davranışında bulunma nedenleri arasında can sıkıntısının yer aldığı belirlenmiştir. Vatan, Ocakoğlu ve İrgil (2009) tarafından üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırmada da üniversite öğrencilerinin sigaraya başlamada ilk nedenleri arasında can sıkıntısı/stresin yer aldığı belirlenmiştir. Boş zaman can sıkıntısı kuramına göre (Iso-Ahola ve Crowley, 1991; Iso-Ahola ve Weissinger, 1987; Orcutt, 1984) uyarı, heyecan ve meydan okuma arayışı gereksiniminin sosyal olarak uygun ya da onaylanan yollarla karşılanmaması ergenlerin alkol madde kullanımı, çetelere karışma ve kavgalara karışma gibi suça yönelik davranışlarla ilgilenmesine neden olmaktadır. Boş zaman ile ilgili literatür tarandığında araştırmacılar öğrencilerin boş zamanlarını verimli geçiremediklerinde zorbalığa başvurdıkları, yanlış arkadaş çevresi edindikleri ve zararlı maddeler kullandıkları gibi sonuçlara ulaşılmıştır (Yaman ve Peker, 2012; Vatan, Ocakoğlu ve İrgil, 2009; Büküşoğlu ve Bayturan, 2005; Iso-Ahola ve Crowley, 1991; Iso-Ahola ve Weissinger, 1987; Orcutt, 1984). Fakat boş zaman ve zorbalık arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin boş zaman can sıkıntısı düzeyleri ile akran zorbalığı gruplarının dağılımı arasında bir ilişki olup olmadığına bakılmıştır.

Zorbalıkla ilgili etmenler incelendiğinde birçok etmenin zorbalık üzerinde etkisinin olabileceği görülmüştür. Bu araştırmada cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, ailenin aylık geliri, öğrenciliğin dışında herhangi bir işte çalışıp çalışmaması etmenleri araştırılmıştır. Bunlarla birlikte, öğrencilerin boş zaman can sıkıntısı düzeyleri ve akran zorbalığı gruplarının dağılımına göre boş zaman can sıkıntısı puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; farklı liselerde öğrenim gören ergenlerin, boş zaman değerlendirme algıları ve zorbalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ergenlerin zorba ve mağdur olma düzeylerini ve boş zaman değerlendirme algılarının zorbalık düzeylerine etkisini incelemeye dayalı olarak oluşturulmuş tarama modelinde bir araştırmadır. Genel tarama modelinde, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde tarama yapılmaktadır (Karasar, 2012: 77, 79).

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Batman'da fen lisesi, anadolu lisesi ve endüstri meslek lisesinde öğrenim gören toplam 4088 öğrenci oluşturmaktadır. Okullar seçilirken öğrencilerin akademik başarı düzeylerine göre belirlemeler yapıldı. Akademik başarı düzeyleri İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından, üst düzey, orta düzey ve alt düzey olacak şekilde üç okul belirlendi.

Araştırmanın örneklemini ise rastgele örneklemeyle belirlenen 2014-2015 eğitim öğretim yılında Batman'da fen lisesi, anadolu lisesi ve endüstri meslek lisesindeki 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden olmak üzere toplam 1062 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada elde edilen veriler öğrencilere uygulanan "Kişisel Bilgi Formu", Iso-Ahola ve Weissinger (1990) tarafından geliştirilen, Soylu ve Siyez (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Boş Zaman Can Sıkıntısı Ölçeği" ve Ayas ve Pişkin (2007) tarafından geliştirilen "Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu'nda okul adı, cinsiyet, yaş ve ailenin aylık geliri gibi demografik özellikler yer almaktadır.

Boş Zaman Can Sıkıntısı Ölçeği

Iso-Ahola ve Weissinger (1990) tarafından geliştirilen, Soylu ve Siyez (2014) tarafından Türkçe'ye çevrilen Boş Zaman Can Sıkıntısı Ölçeği (Leisure Boredom Scale) ile ergenlerin boş zaman can sıkıntıları düzeylerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Ölçek Yetkinlik ve Motivasyon olmak üzere iki alt boyuttan ve 12 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin yetkinlik alt boyutu, boş zamanı düzenleme ve yönetme ile ilgili becerileri ölçmektedir. Bu alt boyutta altı madde bulunmaktadır. Bu boyutta yer alan maddelerden bazıları şunlardır: "Boş zamanı değerlendirme becerilerine sahip değilim", "Boş zamanlarımda bir şeyler yapmak istiyorum fakat ne yapmak istediğimi bilmiyorum". Bu alt boyuttan alınan yüksek puan yetkinliğin azaldığına işaret etmektedir. Ölçeğin motivasyon alt boyutu, boş zamanlarını verimli bir şekilde geçirebilme ile ilgili becerileri ölçmektedir. Bu alt boyutta altı madde bulunmaktadır. Bu alt boyutta yer alan maddelerden bazıları şunlardır: "Boş zaman yaşantıları yaşamımın önemli bir parçasıdır", "Daha önce denemediğim boş zaman etkinlikleri denemekten hoşlanırım". Bu alt boyuttan alınan yüksek puan boş zamanı dolu bir şekilde geçirme ile ilgili motivasyonun azaldığına işaret etmektedir (Soylu ve Siyez, 2014:90-91).

Iso-Ahola ve Weissinger (1990) yaptıkları çalışmada boş zaman can sıkıntısı ölçeğinin iç tutarlık katsayısını üç farklı örnekleme sırasıyla .85, .88 ve .86 olarak bulmuşlardır. Ölçeğin Kuzey Afrika'da yapılan uyarlamasında ise Wegner, Flisher ve Muller (2002) içtutarlık katsayısı üç farklı örnekleme sırasıyla .76, .87 ve .76 bulunmuştur. Soylu ve Siyez de yaptıkları çalışmada güvenilirlik katsayısı olan .84 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise güvenilirlik katsayısı .70 olarak hesaplanmıştır.

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği

Ayas ve Pişkin (2007) tarafından geliştirilen Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği, ergenler arasındaki zorba davranışları belirlemek için kullanılmaktadır. Ölçek biri zorba ölçeği diğeri kurban ölçeği olarak adlandırılan paralel iki ölçekten oluşmaktadır. İki ölçekte 53 madde ve altı faktörden (fiziksel, sözel, izaolasyon, söylenti yazma, eşyalara zarar verme, cinsellik) oluşmaktadır.

Ayas ve Pişkin (2007) Zorba Ölçeği'nin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (Cronbach alpha) toplam ölçek için .92, Kurban Ölçeği'nin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (Cronbach alpha) toplam ölçek için .93 olarak bulunmuştur. Zorbalık Ölçeği'nin alt ölçekleri için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayılarını ise: "fiziksel zorbalık" .83, "sözel zorbalık" .74, "izolasyon" .75, "söylenti yayma" .66, "eşyalara zarar verme" .79 ve "cinsel zorbalık" .88. Kurban Ölçeği'nin alt ölçeklerinde ise Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları sırasıyla; "fiziksel zorbalık" .82, "sözel zorbalık" .75, "izolasyon" .77, "söylenti yayma" .75, "eşyalara zarar verme" .80 ve "cinsel zorbalık" .88 şeklindedir (Ayas, 2008). Bu araştırmada Zorba Ölçeği'nin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (Cronbach alpha) toplam ölçek için .97, Kurban Ölçeği'nin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (Cronbach alpha) toplam ölçek için .96 olarak bulunmuştur. Zorbalık Ölçeği'nin alt ölçekleri için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayılarını ise: "fiziksel zorbalık" .90, "sözel zorbalık" .89, "izolasyon" .87, "söylenti yayma" .88, "eşyalara zarar verme" .93, ve "cinsel zorbalık" .95. Kurban Ölçeği'nin alt ölçeklerinde ise Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları sırasıyla; "fiziksel zorbalık" .90, "sözel zorbalık" .86, "izolasyon" .85, "söylenti yayma" .84, "eşyalara zarar verme" .91 ve "cinsel zorbalık" .93 olarak bulunmuştur.

Verilerin Çözülmesi

Her öğrencinin Kişisel Bilgi Formu, Boş Zaman Can Sıkıntısı Ölçeği ve Akran Zorbalığı Belirleme Envanterine verdiği cevaplar bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22 programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde frekans hesaplama, Ki-Kare (χ^2) testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi anlamlı çıktığı durumlarda farkın kaynağını belirlemek için Post-Hoc testlerinden Scheffe testi kullanılmıştır. Ayrıca ANOVA testi sonucunda anlamlı farkın büyüklüğünü belirlemek için etki değeri hesaplanmıştır. Etki değerinin hesaplanmasında Eta kare değerine bakılmıştır.

BULGULAR

Akran Zorbalığı Gruplarının Dağılımlarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin, akran zorbalığı gruplarına göre dağılımlarına ilişkin bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Öğrencilerin Zorbalık Gruplarının Dağılımı

Gruplar	f	%
Kurban	126	11.9
Zorba	22	2.1
Zorba-Kurban	63	5.9
Karışmayan	851	80.1
Toplam	1062	100.0

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin büyük bir oranın (% 80.1) karışmayan grubunda yer aldığı, (% 11.9)'unun kurban grubunda, (% 5.9)'unun zorba-kurban grubunda ve çok az bir kısmının (% 2.1) zorba grubunda yer aldığı görülmektedir.

Öğrencilerin Boş Zaman Can Sıkıntısı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin Boş Zaman Can Sıkıntısı Ölçeği'nden aldıkları puan düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Öğrencilerin BZCSÖ'den Aldıkları Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	\bar{X}	SS	Düzye
Yetkinlik	2.53	.89	Katılmıyorum
Motivasyon	2.74	.80	Kararsızım
BZCSÖ	2.64	.64	Kararsızım

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin Boş Zaman Can Sıkıntısı Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının () 2.64 (Kararsızım) düzeyinde olduğu görülmektedir. Buna göre öğrencilerin boş zaman can sıkıntılarının orta düzeyde olduğu söylenebilir. Ayrıca alt boyutlarda alınan puanlar incelendiğinde Yetkinlik alt boyunda alınan puanların ortalaması 2.53 (Katılmıyorum) ve Motivasyon alt boyutunda alınan puanların ortalaması 2.74 (Kararsızım)'dır.

Akran Zorbalığı Gruplarının Cinsiyete Göre Dağılımlarına İlişkin Bulgular

Akran zorbalığı gruplarının cinsiyete göre dağılımları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3
Zorbalık Gruplarının Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet		Zorbalık Grupları				Toplam
		Kurban	Zorba	Zorba-Kurban	Karışmayan	
Kız	f	33	1	9	334	377
	Cinsiyet içinde (%)	8.8	.3	2.4	88.6	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	25.2	4.5	14.3	39.2	35.5
	Toplam İçinde (%)	3.1	.1	.8	31.5	35.5
Erkek	f	93	21	54	517	685
	Cinsiyet içinde (%)	13.6	3.1	7.9	75.5	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	73.8	95.5	85.7	60.8	64.5
	Toplam İçinde (%)	8.8	2.0	5.1	48.7	65.5
Toplam	f	126	22	63	851	1062
	Cinsiyet içinde (%)	11.9	2.1	5.9	80.1	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	Toplam İçinde (%)	11.9	2.1	5.9	80.1	100.0

Tablo 3 incelendiğinde kızların çoğunlukla (%88.6) karışmayan grubunda yer aldığı ve sadece 1 (%.3) kız öğrencinin zorba grubunda yer aldığı görülmektedir. Ayrıca erkek öğrencilerin çoğunluğunun da (% 75.5) karışmayan grubunda bulunduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerinin oranının en düşük olduğu 21 (%3.1) grup kız öğrencilerine benzer şekilde zorba grubunda olduğu görülmektedir. Zorbalık gruplarının dağılımının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan Ki-kare testi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\chi^2 = 31,579$, $sd=3$, $p = .00 < .05$).

Akran Zorbalığı Gruplarının Okul Türlerine Göre Dağılımlarına İlişkin Bulgular

Akran zorbalığı gruplarının okul türüne göre dağılımları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4
Zorbalık Gruplarının Okul Türüne Göre Dağılımı

Okul Türü		Zorbalık Grupları				Toplam
		Kurban	Zorba	Zorba-Kurban	Karışmayan	
Fen Lisesi	f	26	6	21	209	262
	Okul Türü içinde (%)	9.9	2.3	8.0	78.8	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	20.6	27.3	33.3	24.6	24.7
	Toplam İçinde (%)	2.4	.6	2.0	19.7	24.7
Anadolu Lisesi	f	48	5	15	337	405
	Okul Türü içinde (%)	11.9	1.2	3.7	83.2	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	38.1	22.7	23.8	39.6	38.1
	Toplam İçinde (%)	4.5	.5	1.4	31.7	38.1
Meslek Lisesi	f	52	11	27	305	395
	Okul Türü içinde (%)	13.2	2.8	6.8	77.2	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	41.3	50.0	42.9	35.8	37.2
	Toplam İçinde (%)	4.9	1.0	2.5	28.7	37.2
Toplam	f	126	22	63	851	1062
	Okul Türü içinde (%)	11.9	2.1	5.9	80.1	100.0

Zorbalk Grubu İçinde (%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Toplam İçinde (%)	11.9	2.1	5.9	80.1	100.0

Tablo 4. incelendiğinde Fen lisesi öğrencilerin çoğunlukla (% 78.8) karışmayan grubunda yer aldığı ve sadece 6 (% 2.3) öğrencinin zorba grubunda yer aldığı görülmektedir. Anadolu lisesi öğrencilerin çoğunluğunun da (% 83.2) karışmayan grubunda ve sadece 5 (% 1.2) öğrencinin zorba grubunda yer aldığı belirlenmiştir. Aynı şekilde meslek lisesi öğrencilerinin de çoğunlukla (% 77.2) karışmayan grubunda yer aldığı ve 11 (% 2.8) öğrencinin zorba grubunda yer aldığı bulunmuştur. Zorbalk gruplarının dağılımının okul türüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan Ki-kare testi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($\chi^2 = 10.547$, $sd=6$, $p = .10 >.05$).

Akran Zorbalkı Gruplarının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımlarına İlişkin Bulgular

Akran zorbalkı gruplarının anne eğitim düzeyine göre dağılımları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5

Zorbalk Gruplarının Anne eğitim düzeyine Göre Dağılımı

Anne Eğitim Düzeyi	Zorbalk Grupları				Toplam	
	Kurban	Zorba	Zorba-Kurban	Karışmaya n		
Okur-Yazar Değil	f	47	7	12	294	360
	Anne Eğitim Düzeyi İçinde (%)	13.1	1.9	3.3	81.7	100.0
	Zorbalk Grubu İçinde (%)	37.3	31.8	19.0	34.5	33.9
	Toplam İçinde (%)	4.4	.7	1.1	27.7	33.9
İlkokul Mezunu	f	51	9	23	319	402
	Anne Eğitim Düzeyi İçinde (%)	12.7	2.2	5.7	79.4	100.0
	Zorbalk Grubu İçinde (%)	40.5	40.9	36.5	37.5	37.9
	Toplam İçinde (%)	4.8	.8	2.2	30.0	37.9
Ortaokul Mezunu	f	12	2	15	122	151
	Anne Eğitim Düzeyi İçinde (%)	7.9	1.3	9.9	80.8	100.0
	Zorbalk Grubu İçinde (%)	9.5	9.1	23.8	14.3	14.2
	Toplam İçinde (%)	1.1	.2	1.4	11.5	14.2
Lise Mezunu	f	6	1	7	62	76
	Anne Eğitim Düzeyi İçinde (%)	7.9	1.3	9.2	81.6	100.0
	Zorbalk Grubu İçinde (%)	4.8	4.5	11.1	7.3	7.2
	Toplam İçinde (%)	.6	.1	.7	5.8	7.2
Üniversite ve Üstü	f	10	3	6	54	73
	Anne Eğitim Düzeyi İçinde (%)	13.7	4.1	8.2	74.0	100.0
	Zorbalk Grubu İçinde (%)	7.9	13.6	9.5	6.3	6.9
	Toplam İçinde (%)	.9	.3	.6	5.1	6.9
Toplam	f	126	22	63	851	1062
	Anne Eğitim Düzeyi İçinde (%)	11.9	2.1	5.9	80.1	100.0
	Zorbalk Grubu İçinde (%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Toplam İçinde (%)	11.9	2.1	5.9	80.1	100.0
-------------------	------	-----	-----	------	-------

Tablo 5. incelendiğinde tüm anne eğitim düzeylerinde öğrencilerin zorbalık gruplarına göre en yüksek oranda karışmayan, en düşük oranda ise zorba grubunda yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kurban ve zorba olma oranları en yüksek olarak anne eğitim düzeyi (% 13.7) üniversite ve üstü mezunu olan grupta olduğu saptanmıştır. Zorbalık gruplarının dağılımının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan Ki-kare testi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($\chi^2 = 16.727$, $sd=12$, $p = .16 >.05$).

Akran Zorbalığı Gruplarının, Babanın Eğitim Düzeyine Göre Dağılımlarına İlişkin Bulgular

Akran zorbalığı gruplarının baba eğitim düzeyine göre dağılımları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Zorbalık Gruplarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Baba Eğitim Düzeyi		Zorbalık Grupları				Toplam
		Kurban	Zorba	Zorba-Kurban	Karışmaya n	
Okur-Yazar Değil	f	12	3	3	72	90
	Baba Eğitim Düzeyi İçinde (%)	13.3	3.3	3.3	80.0	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	9.5	13.6	4.8	8.5	8.5
	Toplam İçinde (%)	1.1	.3	.3	6.8	8.5
İlkokul Mezunu	f	41	9	11	277	338
	Baba Eğitim Düzeyi İçinde (%)	12.1	2.7	3.3	81.9	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	32.5	40.9	17.5	32.5	31.8
	Toplam İçinde (%)	3.9	.8	1.0	26.1	31.8
Ortaokul Mezunu	f	18	2	8	169	197
	Baba Eğitim Düzeyi İçinde (%)	9.1	1.0	4.1	85.8	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	14.3	9.1	12.7	19.9	18.5
	Toplam İçinde (%)	1.7	.2	.8	15.9	18.5
Lise Mezunu	f	30	1	23	189	243
	Baba Eğitim Düzeyi İçinde (%)	12.3	.4	9.5	77.8	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	23.8	4.5	36.5	22.2	22.9
	Toplam İçinde (%)	2.8	.1	2.2	17.8	22.9
Üniversite ve Üstü Mezunu	f	25	7	18	144	194
	Baba Eğitim Düzeyi İçinde (%)	12.9	3.6	9.3	74.2	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	19.8	31.8	28.6	16.9	18.3
	Toplam İçinde (%)	2.4	.7	1.7	13.6	18.3
Toplam	f	126	22	63	851	1062
	Baba Eğitim Düzeyi İçinde (%)	11.9	2.1	5.9	80.1	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	Toplam İçinde (%)	11.9	2.1	5.9	80.1	100.0

Tablo 6. incelendiğinde tüm baba eğitim düzeylerinde öğrencilerin zorbalık gruplarına göre genellikle en yüksek oranda karışmayan en düşük oranda ise zorba grubunda yer aldığı görülmektedir. Ayrıca kurban olma oranı en yüksek (% 13.3) baba eğitim düzeyi okur yazar değil olan öğrencilerde ve zorba olma düzeyleri en yüksek olarak baba eğitim düzeyi (% 3.3) üniversite ve üstü mezunu olan öğrencilerde saptanmıştır. Zorbalık gruplarının dağılımının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan Ki-kare testi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\chi^2 = 26.390$, $sd=12$, $p = .01 < .05$).

Akran Zorbalığı Gruplarının, Öğrencilik Dışında Başka Bir İş Yapma Durumuna Göre Dağılımlarına İlişkin Bulgular

Akran zorbalığı gruplarının öğrencilik dışında başka bir iş yapma durumuna göre dağılımları Tablo 7’de sunulmuştur

Tablo 7

Zorbalık Gruplarının Öğrencilik Dışında Başka Bir İş Yapma Durumuna Göre Dağılımı

Durum		Zorbalık Grupları				Toplam
		Kurban	Zorba	Zorba-Kurban	Karışmayan	
Evet	f	27	8	16	92	143
	İş Yapma Durumu İçinde (%)	18.9	5.6	11.2	64.3	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	21.4	36.4	25.4	10.8	13.5
	Toplam İçinde (%)	2.5	.8	1.5	8.7	13.5
Hayır	f	99	14	47	759	919
	İş Yapma Durumu İçinde (%)	10.8	1.5	5.1	82.6	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	78.6	63.6	74.6	89.2	86.5
	Toplam İçinde (%)	9.3	1.3	4.4	71.5	86.5
Toplam	f	126	22	63	851	1062
	İş Yapma Durumu İçinde (%)	11.9	2.1	5.9	80.1	100.0
	Zorbalık Grubu İçinde (%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	Toplam İçinde (%)	11.9	2.1	5.9	80.1	100.0

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilik dışında iş yapma durumuna hem evet hem de hayır diyen öğrencilerin zorbalık grupları içinde en yüksek oran karışmayan grubunda olduğu görülmektedir. En düşük oranlar ise zorba grubunda görülmektedir. Ayrıca öğrencilik dışında iş yapan öğrencilerin zorba grubundaki oranı iş yapmayan öğrencilerin oranından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Zorbalık gruplarının dağılımının öğrencilik dışında başka bir iş yapma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan Ki-kare testi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\chi^2 = 29,600$, $sd=3$, $p = .00 < .05$).

Akran Zorbalığı Grupları ve Öğrencilerin Boş Zaman Can Sıkıntısı Puanları Arasında Anlamlı Bir Fark Olup, Olmadığına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin zorbalık gruplarına göre BZCSÖ ve alt boyutlarından aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8

Akran Zorbalığı Gruplarına Göre BZCSÖ ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyut	Grup	f	\bar{X}	SS
Yetkinlik	Kurban	126	2.61	.95
	Zorba	22	2.96	1.14
	Kurban/Zorba	63	2.42	.89
	Karışmayan	851	2.51	.87
Motivasyon	Kurban	126	2.73	.81
	Zorba	22	3.15	.88
	Kurban/Zorba	63	2.59	.92
	Karışmayan	851	2.74	.79

BZCSÖ	Kurban	126	2.67	.65
	Zorba	22	3.06	.84
	Kurban/Zorba	63	2.51	.65
	Karışmayan	851	2.63	.62

Tablo 8 incelendiğinde alt boyutlarda ve tüm ölçekten alınan puanlarda en yüksek ortalamaya zorba grubundaki öğrencilerin sahip olduğu görülmektedir. Akran zorbalığı gruplarına göre BZCSÖ ve alt boyutlarında elde edilen puanlar arasında anlamlı farkın olup olmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9

Akran Zorbalığı Gruplarına Göre BZCSÖ ve Alt Boyutlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Boyut		Kareler Toplamı	SD	Kare Ortalaması	f	P	η^2	Farkın Kaynağı
Yetkinlik	Gruplar Arası	5.926	3	1.975	2.248	.06		
	Gruplar İçi	841.986	105	.796				
	Toplam	847.911	106	1				
Motivasyon	Gruplar Arası	5.096	3	1.699	2.619	.05	.007	1-2, 2-3, 2-4,
	Gruplar İçi	686.318	105	.649				
	Toplam	691.414	106	1				
BZCSÖ	Gruplar Arası	5.130	3	1.710	4.202	.01	.012	1-2, 2-3, 2-4
	Gruplar İçi	430.485	105	.407				
	Toplam	435.615	106	1				

Tablo 9 incelendiğinde zorba gruplarına göre Motivasyon alt boyutu ile genel ortalamalar arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir. Eta kare değerine bakıldığında anlamlı farkın küçük düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrencilerin akran zorbalığı düzeylerine cinsiyet, okul türü, anne ve babanın eğitim durumu, öğrenciliği dışında herhangi bir işte çalışıp çalışmaması değişkenlerinin etkisi ve boş zaman değerlendirme algıları ile zorbalık düzeyleri arasında ilişki olup incelemek için yapılan bu araştırmanın genel bir değerlendirmesi yapıldığında:

Öğrencilerin akran zorbalığı gruplarının dağılımına ilişkin yapılan analizlerde, "karışmayan" gruptaki öğrenci oranının (% 80.1) diğer tüm gruptaki öğrenci gruplarından daha fazla olduğu görülmektedir. Oranların büyüklüğü açısından "karışmayan" grubu sırasıyla "kurban" (% 11.9), "zorba-kurban" (% 5.9), "zorba" (% 2.1) grupları izlemektedir. Herhangi bir grupta (zorba, kurban, zorba-kurban) zorbalık olaylarına karışan öğrencilerin oranı (% 19.9), "karışmayan" gruptaki öğrencilerin oranı ise (% 80.1) dir. Örneklemin 1/4'ü zorbalığa katılırken 3/4'ü ise zorbalığa katılmamaktadır. Buna göre "karışmayan grubundaki" öğrencilerin oranı, "herhangi bir grupta zorbalığa karışan" öğrencilerin oranından oldukça yüksektir. Bu bulgularla tutarlı olarak Pişkin (2002) de akran zorbalığının yaygınlığına ilişkin yaptığı çalışmada, zorba öğrenci oranlarının genellikle daha düşük olduğu ve bu oranının % 6 ile % 20 arasında değiştiğini bulmuştur. Bunun yanında Acar (2009)'da dokuzuncu sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, en düşük oranın zorba öğrenci oranı (% 5,68) olduğunu bulmuştur. Bu çalışmada da en düşük oran zorba öğrencilere (% 2.1) ait

orandır. Acar karışmayan öğrenci grubunun oranı (% 21.73) olarak saptamıştır fakat bu araştırma da karışmayan öğrenci grubunun oranı (% 80.1) gibi büyük bir oranda görülmüştür. Bu bağlamda karışmayan öğrenci gruplarının tutarlılık göstermediği söylenebilir.

Kurban öğrenci oranının (% 11.9) olması azımsanmayacak bir orandır. Bu orana zorba-kurban öğrencilerdeki kurban öğrenciler de eklenirse oran (% 17.8)'e yükselmektedir. Ergenler açısından düşünüldüğünde bu oran maruz kaldıkları zorba davranışlar onların kişilik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Olweus'a (1995) göre zorba-kurbanlar, zorbalıkta tanımlanması en güç gruptur. Olweus göre, ciddi bir biçimde sürekli zorbalığa uğrayan çocukların % 6'sı ve zaman zaman zorbalığa maruz kalan çocukların da % 18'i aynı zamanda diğer çocuklara karşı kendileri de zorba davranışlar sergilerler. Bu araştırmada zorba-kurban öğrencilerinin oranının (% 5.9) olduğu görülmektedir. Bu grup zorbalığa maruz kalan ve zorbalığı yapan öğrencilerden oluştuğu için en ciddi psikoloji tahribatlar da bu grupta oluşur.

Öğrencilerin boş zaman can sıkıntısı düzeyini ölçmek için yapılan analizlerde, öğrencilerin boş zaman can sıkıntısı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaların 2.64 (Kararsızım) düzeyinde olduğu görülmektedir. Ayrıca alt boyutlarda alınan puanlar incelendiğinde Yetkinlik alt boyunda alınan puanların ortalaması () 2.53 (Katılmıyorum) ve Motivasyon alt boyutunda alınan puanların ortalaması 2.74 (Kararsızım)'dir. Buna göre öğrencilerin boş zaman can sıkıntılarının orta düzeyde olduğu söylenebilir.

Araştırma sonucunda, akran zorbalığı gruplarının, cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Yani zorba, kurban, zorba-kurban ve karışmayan gruplarının hepsinde erkeklerin oranlarının daha fazla olduğu bulunmuştur. Araştırmacılara göre, fiziksel zorbalık daha çok erkekler tarafından yapılırken, sözel ve dolaylı zorbalık daha çok kızlar tarafından yapılmaktadır (Olweus, 1994; Nansel ve diğerleri, 2001; Ayas, 2008; Pişkin ve Ayas, 2008). Bu araştırmada, erkeklerin tüm gruplarda oranlarının daha fazla çıkması, fiziksel zorbalığı daha çok yapmalarından kaynaklanabilir. Bununla birlikte toplumumuzda kızlara alttan alma, sineye çekme gibi özelliklerin yakıştırılması maruz kaldıkları zorbalığı dillendirmemelerine sebep olabilir. Bunun yanında Shaffer (2002)'a göre erkeklerin ve kızların farklı saldırganlık türlerini seçme eğiliminde oldukları için araştırmalarda cinsiyetler arasında fark bulunmayabileceğini hatta kızların erkeklere oranla daha saldırgan olarak raporlaştırılabileceğini belirtmektedir (Akt. Totan, 2008:78). Bu araştırmada cinsiyet ile akran zorbalığı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin zorba, kurban, zorba-kurban ve karışmayan oranlarının kız öğrenci oranlarından daha fazla olduğu görülmüştür.

Akran zorbalığı gruplarının cinsiyete göre karşılaştırılmasında zorba-kurban grubunda erkeklerin sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Bu sonuç literatürdeki (Pişkin, 2003; Baldry, 2004; Gökler, 2007) araştırmalarla tutarlık göstermektedir. Ergenlik döneminde erkekler kendilerini göstermek ve ispat etmek isterler. Bu nedenle kendilerinden güçsüz olanlara şiddet uyguladıkları gibi kendilerinden güçlü olanlardan da şiddet görmeleri muhtemeldir.

Araştırma kapsamında okul türü ile akran zorbalığı gruplarının dağılımı incelendiğinde; okul türlerine göre anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Ama farklı olarak Kocaşahan (2012) tarafından yapılan araştırmada, lise ve üniversite öğrencilerinde akran zorbalığı ve sanal zorbalığın, okula bağlı olarak farklılık gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca bu araştırmada gruplar arasındaki farkın istatistiksel olmadığı olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur. Bunun yanında Pişkin ve Ayas (2008) tarafından, genel lise, meslek lisesi, anadolu lisesi ve özel liselere giden öğrencilerle yapılan araştırma sonucunda, kurban öğrencilerin en fazla meslek lisesine, zorba gruptaki öğrencilerin ise en fazla özel liselere giden öğrencilerden oluştuğu bulunmuştur. Bu sonuç bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir yani kurban öğrencilerin en fazla meslek lisesinden olduğu bulunmuştur.

Araştırmada zorbalık gruplarının dağılımının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan Ki-kare testi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanında Genç ve Aksu (2010)'nun araştırmasında annenin eğitim durumunun zorba davranışlarla ilgili görülmediğini, sanal ve cinsel zorbalık bakımından ise anne eğitim durumu orta ve üst olan çocukların daha çok sanal ve cinsel zorbalık mağduru oldukları görülmektedir. Bu araştırmada gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olması ve kurban, zorba öğrenci oranının en fazla olduğu düzey üniversite ve üstü mezunu anneler olması Genç ve Aksu (2010)'nun araştırmasıyla tutarlılık göstermektedir.

Analiz sonucunda zorbalık gruplarının dağılımının baba eğitim düzeyine göre gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Genç ve Aksu (2010) araştırmalarında annenin eğitim durumuyla benzer olarak, babanın eğitim durumunun da zorba davranışlarla ilgili görülmediğini, sanal ve cinsel zorbalık türünün yanı sıra, basit fiziksel zorbalık ve duygusal zorbalık yönünden kurban olma yönünde anlamlı bulunmuştur. Bu araştırmada ise zorbalık gruplarının dağılımının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Öğrencilerin akran zorbalığı gruplarının öğrencilik dışında başka bir iş yapma durumuna göre dağılımına ilişkin yapılan analizlerde, kurban, zorba ve zorba-kurban grup oranlarının öğrencilik dışında başka bir işte çalışan öğrencilerde daha fazla olduğu, karışmayan grup oranının ise öğrencilik dışında başka bir işte çalışmayan öğrencilerde fazla olduğu tespit edilmiştir. Zorbalık gruplarının dağılımının öğrencilik dışında başka bir iş yapma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan Ki-kare testi sonucunda gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin akran zorbalığı gruplarının, boş zaman can sıkıntısı puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan analizlerde, boş zaman can sıkıntısı ölçeğinin alt boyutlarında ve tüm ölçekten alınan puanlarda en yüksek ortalamaya zorba grubundaki öğrencilerin sahip olduğu görülmektedir. Akran zorbalığı gruplarına göre motivasyon alt boyutu ile genel ortalamalar arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir. Eta kare değerine bakıldığında anlamlı farkın küçük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında, Sağlam Saföz (2008)'ün yaptığı araştırmada elde edilen bulgulara göre deney grubuna uygulanan, boş zaman değerlendirmeye yönelik hazırlanan grup rehberliği programının, öğrencilerin saldırganlık düzeylerini azaltmada etkili olduğu görülmüştür. Öğrencilerin boş zamanlarını faydalı faaliyetlerle değerlendirmeleri zorbalığın azalmasında etkili olur. Literatürde, öğrencilere serbest zamanlarını değerlendirmeleri için çeşitli fırsatlar, aktiviteler sunan okulların, zorbalığa karşı okullarını daha güvenli hale getirdikleri ve bu tür okullarda zorbalık olaylarına daha az rastlanabileceği belirtilmektedir (Smith ve Sharp,1994). Özkök (1996) ise Ankara Çocuk İslahevinde kalan çocukları suça iten nedenlerin araştırılıp alınması gereken önlemlerin neler olduğunun saptanması için yaptığı araştırmasında, çocukların % 79,5 'unun alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden geldikleri ve bu ailelerde % 32,9 oranında kötü alışkanlıkları veya sabıkası olan bir modelin bulunduğu, çocukların % 80'nin işsiz olduğu ve boş zamanlarını gezme, kahveye gitme, kumar oynama ve içki içme gibi kötü alışkanlıklarla değerlendirdiklerini bulmuştur.

Araştırmada çıkan sonuçlara yapılan yorumlardaki kısıt da göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'de boş zaman can sıkıntısı düzeyinin akran zorbalığına etkisi ile ilgili yapılan araştırmalar yok denilebilecek kadar azdır. Akademisyenler teşvik edilerek bu konu üzerindeki çalışmaların artması sağlanabilir. Ayrıca araştırmaların örneklemini genişletilerek farklı bölgelerden, farklı okullardan (imam hatip lisesi, sosyal bilimler lisesi) öğrenci grupları dahil edilerek farklı sonuçlar alınabileceği düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen öğrencilerin boş zaman can sıkıntısı düzeyleri göz önünde bulundurularak öğrencilerin boş zaman can sıkıntısı düzeylerini azaltmak amacıyla bilimsel çalışmalar ve ya projeler yapılarak bu oranın düşürülmesi yönünde çalışmalar yapılabilir.

Ayrıca araştırmadaki en dikkat çeken sonuçlardan biriside öğrencilerin zorba davranışlara maruz kalma oranları (% 19.9)'dur. Bu oran büyümeden gerekli önleme programlarının yapılması için çalışmalar başlatılabilir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Abadan, N. (1961). Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No:135-177.
- Acar, T. (2009). *Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Psikolojik Belirtiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Alikaşifoğlu, M., Erginöz, E., Ercan, O., Uysal, Ö., ve Albayrak-Kaymak, D. (2007). Bullying Behaviours and Psychosocial Health: Results From a Cross-Sectional Survey Among High School Students in Istanbul, Turkey. *European Journal Of Pediatrics*, 166, 1253-1260
- Atmaca, H. (1997). Boş zaman-kütüphane bağlamında psikolojik ve sosyolojik açılardan birey. *Türk Kütüphaneciliği*, 11. cilt, 4. sayı.

- Ayas, T. (2008). *İlköğretim Okullarına Yönelik Geliştirilen Zorbaca Davranışları Önleme Programının Etkinliğinin Test Edilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayas, T. ve Horzum, M., B., (2011). Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(2), 619-640.
- Ayas, T ve Pişkin, M. (2007). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formunun Geliştirilmesi. IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi 17-19 Ekim 2007 İzmir.
- Bakırcıoğlu, R. (1994). İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma. Ankara: Turhan Kitabevi. 4. Baskı.
- Baldry, A.C. (2004). "What about bullying?" An experimental field study to understand students' attitudes towards bullying and victimisation in Italian middle schools. *British Journal of Educational Psychology* 74, 583-598.
- Büküşoğlu, N. ve Bayturan, A.F. (2005). Serbest Zaman Etkinliklerinin Gençlerin Psiko-Sosyal Durumlarına İlişkin Algısı Üzerindeki Rolü. *Ege Tıp Dergisi*, 44(3), 173-177.
- Genç, G. ve Aksu, M. B. (2010). Genel Lise Öğrencilerinin Zorba-Kurban Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 413-448.
- Gedik, N. (1985). Gençliğin Boş Zamanları Değerlendirmesi Sorunları, *Türk Hemşireler Dergisi*, 35 (2), 33-38.
- Gökler, R. (2007). İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gökmen, H.; Açıkalın, A.; Koyuncu, N. Ve Saydar, Z. (1985). Yüksek Öğrenim Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinlikleri Ve Kendilerini Gerçekleştirme Düzeyleri. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Iso-Ahola, S. E. ve Weissinger, E. (1987). Leisure and boredom. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 5, 356-364.
- Iso-Ahola, S. E. ve Crowley, E. D. (1991). Adolescent substance abuse and leisure time boredom. *Journal of Leisure Research*, 23, 260-271.
- Işık, H. (2009), Okul Güvenliğinin Boyutlarına İlişkin Kavramsal Bir Analiz. *İlköğretmen Dergisi Ocak*, s. 26-31.
- Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi, Nobel Yayın, 23. Basım, Ankara, 92s.
- Karataş, H. (2011). *İlköğretim Okullarında Zorbaliğe Yönelik Geliştirilen Programın Etkisinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bir Zorbalık Karşıtı Program Uygulaması: Okulu Zorbalıktan Arındırma Programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*; 3: 207-227.
- Kavşut, F. (2009). *Ergenlerde Akran Zorbalığı ve Duyusal Zekâ Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Kocaşahan, N. (2012). *Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Sanal Zorbalık*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Koç, Z. (2006). *Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Nansel, T.R., Overpeck, M., Pilla, R.S., Ruan, W.J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association*, 285, 2094-2100.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 35 (7), 1171-1190.
- Olweus, D. (1995) Annotation: bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35, 1171-1190.
- Orcutt, J. D. (1984). Contrasting effects of two kinds of boredom on alcohol use. *Journal of Drug Issues*, 14, 161-173.

- Özök, P. (1996) *Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Alınması Gereken Tedbirler*. (Bilim Uzmanlığı Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2003). Okullarda yaygın bir sorun: Akran zorbalığı. VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri (9-11 Temmuz). İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Pişkin, M. ve Ayas, T. (2008). Investigation of bullying among high school students with regard to school type, sex and grade level [özet]. "Counseling in International Perspective: Global Demands and Local Needs": International Congresses of Counseling bildirileri: 25-27 Nisan 2008 İstanbul-Bahçeşehir Üniversitesi (ss. 162). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sağlam Saföz, P. (2008). *Boş Zamanları Değerlendirmeye Yönelik Hazırlanan Grup Rehberliği Programının Öğrencilerin Saldırgan Davranışları Üzerindeki Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Seçgin, H. (1990). *Ortaöğretim Gençliğinin Boş Zaman Değerlendirmesinde Sportif Etkinliklerinin Yeri Ve Önemi: İzmir Merkez İlçe Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Smith P. K. ve Sharp, S. (1994). The problem of school bullying. In P. K. Smith & S. Sharp (Eds.), *School bullying: insights and perspectives*. London: Routledge.F
- Soylu, Y. ve Siyez, D. M. (2014). Boş Zaman Can Sıkıntısı Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması. *Ege Eğitim Dergisi*. 1(15), 80-95
- Şahin, M. ve Akbaba, S. (2010). İlköğretim Okullarında Zorbacı Davranışların Azaltılmasına Yönelik Empati Eğitim Programının Etkisinin Araştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*; 18: 331-342.
- Takış, Ö. (2007). *Orta Öğretim Kurumları İçin Geliştirilen Zorbaca Davranışlarla Baş Edebilme Programının Etkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tezcan, M. (1982). Sosyolojik açıdan boş zamanların değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Totan, T. (2008). *Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Uysal, A. (2003). *Şiddet Karşıtı Programlı Eğitimin Öğrencilerin Çatışma Çözümler, Şiddet Eğilimleri ve Davranışlara Yansması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Programı, İzmir.
- Vatan, İ., Ocakoğlu, H. ve İrgil, E. (2009). Uludağ üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinde sigara içme durumunun değerlendirilmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 8(1), 43-48.
- Yaman, E. ve Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 819-833.
- Yetiş, Ü. (2008). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Eğilimleri (Ankara Örneği)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yurtal, F. ve Cenkseven Önder, F. (2008). Zorba, Kurban ve Olumlu Özellikler Taşıyan Ergenlerin Aile Özelliklerinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 8 (3), 805-832

İletişim/Correspondence

Feride ÇELEBİ
ferideapr@gmail.com
MEB Öğretmen, Batman.